

KAPSAMLI CİNSELLİK EĞİTİMİ SAVUNUCULUK POLİTİKA METNİ

Kapsamlı Cinsellik Eğitimi(KCE) Nedir?

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu UNESCO (2018) kapsamlı cinsellik eğitimini; cinselliğin bilişsel, duygusal, fiziksel ve sosyal yönlerinin yaşa ve eğitim sınıfına uygun olarak bir eğitim programı kapsamında yapılandırılmış olarak öğretilmesi ve öğrenilmesi olarak tanımlarken; bireylerin kendi sağlık, iyi olma hali ve değerlerinin farkına varma, ergen sağlığını iyileştirme, saygılı sosyal ve cinsel ilişkiler geliştirme, yaptıkları seçimlerin kendilerinin ve başkalarının iyi oluşunu ne şekilde etkilediği üzerine düşünme ve yaşamları boyunca haklarını anlama ve koruyabilme konusunda gerekli bilgi, beceri ve değerlerin kazandırılmasını hedeflediği görülmektedir.

Kapsamlı Cinsellik Eğitimi Hangi Konuları Ele Alır?

UNESCO Teknik Rehberi ile yaşa uygun olarak yapılandırılmış kapsamlı cinsellik eğitimi; (1) İlişkiler, (2) Değerler, haklar, kültür ve cinsellik, (3) Toplumsal cinsiyeti anlamak, (4) Şiddet ve şiddetten korunma, (5) Sağlık ve iyi olma becerileri, (6) İnsan bedeni ve gelişim, (7) Cinsellik ve cinsel davranış, (8) Cinsel sağlık ve üreme sağlığı kavramları altında ele almıştır. Bu kavramlar kapsamında erken çocukluktan ergenlik döneminin sonuna kadar çocukları ve gençleri etkileyen pek çok cinsel sağlık ve üreme sağlığı konusu ve bu konularla bağlantılı sosyal, kültürel, duygusal ve zihinsel faktörlerin kapsamlı cinsellik eğitiminin kapsamında yer aldığı görülmektedir.

Kapsamlı Cinsellik Eğitiminin Özellikleri Nelerdir?

UNESCO; Cinsellik Eğitimi Üzerine Uluslararası Teknik Rehber¹ (2018)de yaşa uygun olarak yapılandırılmış kapsamlı cinsellik eğitiminin özelliklerini şöyle belirlemiştir;

- Kapsamlı cinsellik eğitim programının içeriğinin doğruluğu bilimsel olarak kanıtlanmıştır.
- Erken yaşlarda başlayan ve önceki öğrenmelerin üzerine yeni bilgilerin katıldığı sarmal bir program olarak oluşturulmuştur.
- Çocuk ve gençlerin yaş ve gelişim özelliklerine uygundur.
- Okul ya da okul dışında yürütülecek bir öğretim programı şeklinde oluşturulmuştur.
- Çocuk ve gençlerin sağlık ve iyi olma halini etkileyen pek çok yaşam becerisini geliştirerek, cinsellik, insan hakları, sağlıklı ve saygılı aile yaşamı, bireyler arası ilişkiler, bireysel ve ortak değerler, kültürel ve sosyal normlar, toplumsal cinsiyet eşitliği, ayrımcılık yapmama, cinsel davranışlar, toplumsal cinsiyet temelli şiddet, onay ve beden bütünlüğü, cinsel istismar, erken yaşta zorla evlilik vb. konularda güçlenmelerini sağlar.
- Evrensel insan hakları anlayışı üzerine şekillenmekte ve evrensel insan haklarını desteklemektedir. Çocuk ve gençlerin hakları, tüm insanların sağlık, eğitim, bilgi eşitliği ve ayrımcılığa maruz kalmama hakkı dahildir.
- Toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalıdır.

¹ UNESCO 2009 yılında UNAIDS, UNFPA, UNICEF, UNWomen ve WHO iş birliğiyle yayınladığı 'Cinsellik Eğitimi Üzerine Uluslararası Teknik Rehber (International Technical Guidance on Sexuality Education)' başlıklı rehberini 2018 yılında gözden geçirerek son şeklini vermiştir.

- Kültürel yapılar, normlar ve davranışlar üzerinde düşünebilecekleri belirli bir alan yaratırken, sorgulama, kabul etme ya da karşı çıkma süreçlerinde onları destekleyen, ilişkilerde saygı ve sorumluluk anlayışını teşvik etmektedir.
- Bireyleri ve toplulukları güçlendirerek, eleştirel düşünme becerilerini geliştirerek ve genç insanların yurttaşlığını güçlendirerek adil ve merhametli bir toplumun oluşumuna katkı sağlar.
- Sağlıklı seçimlerin desteklenmesi için gereken yaşam becerilerini geliştirebilir.

Türkiye’de Kapsamlı Cinsellik Eğitimi

Mevcut Durum

*Yaşa Uygun Kapsamlı Cinsellik Eğitimi Bağlamında Okulöncesinden Ortaöğretime Öğretim Programları ve Ders Kitapları Analizi Araştırma Raporu*² (2021) nun ortaya koyduğu tabloya göre; UNESCO 2018 Teknik Rehber’de yer alan temel kavramların konularına ait öğrenme hedeflerinden yaklaşık %20’sinin MEB öğretim programlarında tam olarak karşılığı bulunurken, yaklaşık %21’inin kısmen karşılığı bulunmuştur. Ancak, öğrenme hedeflerinin yarısından fazlasının (%59) MEB öğretim programlarında karşılığı bulunmamıştır. Ayrıca kazanımların yaş gruplarına göre gelişimsel olarak ele alınmadığı görülmektedir. Bazı temel kavramların (Örn; Şiddet ve Şiddetten Korunma, Sağlık ve İyi Olma Becerileri) öğrenme hedeflerine öğretim programlarında küçük yaş gruplarında daha fazla karşılık bulunurken aynı temel kavramların öğrenme hedeflerine karşılık bulma oranı yaş grubu yükseldikçe azalmaktadır. Ayrıca; Toplumsal Cinsiyeti Anlamak temel kavramının konularına ait öğrenme hedeflerinin Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) öğretim programlarının kazanımları ile ilişkilendirilme oranı oldukça az, Cinsellik ve Cinsel Davranış ile Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı kavramlarının ilişkilendirme durumu ise çok azdır.

Dünya Sağlık Örgütü Avrupa Bölgesi Ülkeler ile Amerika Birleşik Devletleri, Kanada ve Lihtenştayn’ın dahil olduğu Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu(UNECE) ülkelerinin 29’unda zorunlu öğretim programlarının kapsamına alınan³ kapsamlı cinsellik eğitiminin Türkiye’deki öğretim programlarına yaşa uygun olarak yapılandırılmış, gelişimsel, güçlendirici ve kapsayıcı şekilde dahil edilmesinin çocukların ve gençlerin sağlık ve iyi olma hallerine destek olacağı, yetişkinlikteki ilişkilerine olumlu yansıtacağı görüşü, konunun uzmanları, ilgili akademisyenler, çocuk ve ergen sağlığı alanında çalışan okullarda görev yapan psikolojik danışman ve rehber öğretmenler, sahada çalışma yürüten sivil toplum kuruluşlarınca da paylaşılmaktadır.

Kapsamlı Cinsellik Eğitimine Neden İhtiyaç Var?

- 1. Kapsamlı cinsellik eğitimi, çocukların ve gençlerin ihtiyaç duydukları, yaşlarına uygun, güvenilir ve bilimsel bilgiye erişimlerini sağlar.**

² Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu UNFPA Türkiye Ofisi ve TAPV Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı iş birliği ile, Prof. Dr. Fatma Bıkmaz liderliğinde, Doç. Dr. Canay Demirhan İşcan, Araş. Gör. Dr. Ece Koçer ve Araş. Gör. Metin Kartal’dan oluşan ekip ile yürütülen; yaşa uygun cinsel sağlık eğitiminde ihtiyaç duyulan eğitim alanlarının belirlenmesine yönelik öğretim programlarının analizi araştırması 2021 yılında tamamlanmıştır.

³ Ensuring Rights and Choices amid Demographic Change, Regional report on the implementation of the Programme of Action of the International Conference on Population and Development in the UNECE Region

Kapsamlı cinsellik eğitiminin, örgün eğitim programları içerisinde yer almasına yönelik akademisyenler, psikolojik danışman ve rehber öğretmenler, sivil toplum kuruluşlarından alınan geribildirimler, çocukların ve gençlerin ihtiyaç duydukları, bilimsel temelli, gelişime uygun yapılandırılmış cinsel sağlık eğitimi bilgisine okul ortamında erişebilmelerinin koruyucu, önleyici ve gelişimlerini destekleyici olduğunu önemle vurgulamaktadır. Çocukların ve gençlerin ihtiyaç duyduğu güvenilir bilgiye erişimdeki zorlukların aşılması ve okul dışında edinilen bilgilerin içeriğinin analizini yapabilme becerisinin gelişmesi açısından da örgün eğitime dahil edilmiş KCE önemli bir kazanım olarak görülmektedir. Okullarda kriz odaklı müdahalelerin ötesinde yapılandırılmış bir program ile KCE'ne yer verilmesinin çocuk ve gençlerin gelişimsel süreçleri ile ilgili yaşanan zorlukları ve sorunları azaltacağına, sadece öğrencilerin değil tüm okul bileşenlerinin kapasitesini güçlendireceğine işaret edilmektedir. Aynı şekilde, başta Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Sınıf Öğretmenliği ana bilim dalları olmak üzere tüm öğretmen adaylarının yapılandırılmış KCE almaları önemli görülmektedir. Gerek örgün eğitimde gerekse üniversitelerde verilecek eğitimin UNESCO 2018 *Cinsellik Eğitimi Üzerine Uluslararası Teknik Rehber (International Technical Guidance on Sexuality Education)*' başlıklı rehberindeki öğrenme hedeflerine uygun yapılandırılmış ve konunun uzmanlarınca hazırlanmış olması önemle vurgulanmaktadır.

2. Kapsamlı cinsellik eğitimi çocukları ve gençleri akran zorbalığından, şiddetten, cinsel istismardan, erken gebelik ve zorla evliliklerden korur.

Çocuk yaşta, erken ve zorla evliliklerin önlenmesi⁴, erken gebeliklerin önüne geçilmesi, cinsel istismar vakalarının farkındalığı-beyanı ve önüne geçilmesi, akranlar arası ihlaller ve şiddet türleri farkındalığının artması, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli şiddet ve ayrımcılığın önlenmesi, cinsel şiddetin ne olduğunun öğrenilmesi, sınır koyma , toplumsal cinsiyet eşitliği inşası adına KCE çok temel ve çocukları ve gençleri güçlendiren çok kritik bir çalışma olarak görülmektedir.

3. Kapsamlı cinsellik eğitimi, çocuklara ve gençlere yaşam becerileri kazandırarak, bireysel güçlenme ve toplumsal barışın sağlanmasını destekler.

Güvenli ilişkiler, şiddetten uzaklaşma, korunma iradesinin gelişmesi, bedeni ile tanışma-olumlu algı geliştirme, özgüvenli-sağlıklı ilişkiler kurma adına elde edilecek kazanımlar çocuklar ve gençler için KCE'nin önemini güçlendirmektedir. Karar verme, kendine güven, iletişim becerileri, uzlaşma, reddetme, hoşgörü, ayrımcılık karşıtlığı ve insan hakları konusunda güçlenmeyi sağlayan KCE yaşam boyu iyi olma haline önemli katkı sunarken sağlıklı toplum inşasını destekler.

4. Kapsamlı cinsellik eğitimi, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar (CYBE) ve HIV yayılımının önlenmesinde önemli bir koruyucu müdahaledir.

Küresel olarak HIV'in yayılım oranları azalırken Türkiye'nin de içinde bulunduğu Doğu Avrupa Orta Asya bölgesinde yeni HIV vaka sayılarındaki artış⁵ ile mücadele etmek, HIV-

⁴ Türkiye'de Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evlilikler 1993-2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmaları Veri Analizi çalışması, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) Türkiye Ofisi'nin işbirliği ve İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı'nın (SIDA) finansal desteği ile Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri gerçekleştirilmiştir

⁵ UNAIDS GLOBAL AIDS UPDATE 2022

AIDS yayılımının sağlık sistemi üzerindeki yükünü azaltmak için koruyucu-önleyici çalışmaların içerisinde KCE'nin yer alması önemli bulunuyor. Tanı alma yaşının özellikle 25-29 yaş başta olmak üzere 20-35 yaş arasında yoğunlaşması⁶ KCE'nin örgün öğretimde yer almaması ile doğrudan ilişkili görülüyor. HIV ve AIDS ile yaşayanların yaşam kalitesine olumsuz etkisi olan ayrımcılık ve damgalama ile mücadele için de KCE'nin önemine vurgu yapılıyor.

5. Kapsamlı cinsellik eğitimi, çocuk hakları, toplumsal cinsiyet temelli şiddet gibi konuları ele alan uluslararası sözleşmeler çerçevesinde çocuk ve gençlerin haklarına erişimini destekler.

KCE, uluslararası sözleşmeler açısından bakıldığında Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin ayırım gözetmeme, çocuğun yüksek yararı, yaşama ve gelişme hakkı ve katılım hakkı ile de yakından ilişkilidir. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri 2030 Gündemi, İnsan Hakları Konseyi Kararları, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi cinsel sağlık ve üreme sağlığı hakkı üzerine Genel Yorumlar, Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), Engelli Hakları Sözleşmesi, Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu Sonuç Belgeleri KCE kapsamındaki temel kavram ve kazanımlara yer verir. Hizmet sunucuların, üniversite ve sivil toplum kuruluşlarının çalıştıkları alanlar doğrultusunda, KCE'nin savunuculuğunu yapması, gündemlerine alması ve ulusal ve uluslararası raporlarda KCE'nin yer almasına dönük çalışmalar yapması, araştırma ve izleme çalışmaları yapması önemli bulunmaktadır.

Öneriler:

Milli Eğitim Bakanlığı;

- UNESCO 2018 Teknik Rehber'in öğrenme hedefleri ile bu dersin öğretim programı ile ilişkili bulunan kazanımların sağlıklı ve etkili bir şekilde kazandırılması için SRP'ye her sınıf düzeyinde bir ders saati ayrılmalıdır.
- Teknik Rehber'in öğrenme hedeflerinde kısmen karşılık bulunan ya da hiç karşılık bulunamayan cinsellikle bağlantılı öğrenme hedeflerinin de gelişimsel olarak dahil edilmesi önerilmektedir.
- Programların teknik rehberin belirlediği bilimsel, kapsamlı ve yaşa uygun öğrenme hedeflerine uygun olarak alanda deneyimli uzmanlarca hazırlanması önerilmektedir.

Politika Yapıcılar:

- Kapsamlı cinsellik eğitiminin Teknik Rehber'de yer verilen sekiz temel kavram etrafında farklı disiplinleri ilgilendirmesinden hareketle çocuklar ve gençlerin sağlıklı bir yaşam sürmelerini ve sağlıklı seçimler yapmalarını destekleyerek iyi oluşlarına katkıda bulunacak kapsamlı cinsellik eğitimi politika ve eylem planlarının hazırlanması önerilmektedir.

⁶ <https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/birimler/bulasici-hastaliklar-ve-erken-uyari-db/Dokumanlar/Istatistikler/hiv-aids-2023.pdf>

- Ailenin bireylerin gelişimindeki rol ve sorumluluklarının önemi dikkate alındığında çocuk ve gençlerin gelişim özellikleri ve ihtiyaçları temelinde ebeveynlere yönelik kapsamlı cinsellik eğitimi programları geliştirilerek onlara bilimsel temelli bilgi ve becerilerinin kazandırılması konusunda etkili olacak çalışmaların düzenlenmesi önerilmektedir.

Yükseköğretim Kurulu;

- Üniversitelerin Eğitim Fakülteleri Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık lisans programı özelinde seçmeli olarak yer alan Cinsel Sağlık Eğitimi derslerinin tüm eğitim fakültelerinin öğretmenlik programlarında zorunlu ders olarak açılması önerilmektedir.

Üniversiteler;

- Eğitim Fakültelerinde cinsel sağlık eğitimi derslerinin açılmasına hazır bulunuşluk için deneyim sahibi ve alanda çalışan akademisyen ve uzmanlardan oluşan bir ekiple 21.yy becerileri ile birleştirilmiş, UNESCO'2018 Teknik Rehberin belirlediği kriterlere uygun bilimsel, yaşa uygun, kapsamlı ve yapılandırılmış bir programın hazırlanması önerilmektedir.
- Seçmeli ders olarak yer alan cinsel sağlık eğitim derslerinin eğitim fakülteleri tüm öğretmenlik programlarında uygulanabilmesi için programların güncellenmesi önerilmektedir.

Yerel Yönetimler;

- Yerel yönetimlerin, gerek kendi kapasitelerini güçlendirerek gerekse alanda çalışan sivil toplum iş birliği ile çocuk, gençlik ve ebeveyn çalışmalarında, kapsamlı cinsellik eğitimine alan açmaları önerilmektedir.

Sivil Toplum Kuruluşları;

- Kapsamlı Cinsellik Eğitimi kapsamında yer alan kazanımlar ile kesşimsel alanlarda buluşan (Örneğin; toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, çocuk yaşta erken ve zorla evlilikler, erken gebelik, çocuk hakları, eğitim-güçlenme, eğitim ortamlarında kapsayıcılık, eşitlikçi yaklaşım, kadına yönelik şiddet, flört şiddeti, cinsel sağlık ve üreme sağlığı ve hakları bilgisine ve hizmetlerine erişim, HIV ve diğer cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar (CYBE) gibi tüm sivil toplum örgütlerinin gündemlerinde, uyguladıkları programlarda ve kendi kapasite güçlenme çalışmalarında, hazırladıkları/katkı sundukları raporlarda KCE'ne yer vermesi önerilmektedir.

Okul Paydaşları;

- Okullarda koruyucu, önleyici ve öğrencilerin bütüncül gelişimini destekleyici çalışmalar kapsamında KCE'nin uygulanabilmesi için okul yönetimlerinin okul programlarında yer vermesi, psikolojik danışman ve rehberlik uzmanları, sınıf öğretmenleri, ilgili branş öğretmenleri ile birlikte tüm öğretmenlerin ihtiyaç duyabilecekleri bilgiye erişiminin sağlanması, alanda çalışan uzman ve sivil toplum kurumlarından destek alınması önerilmektedir.

Kısaltmalar:

KCE	: Kapsamlı Cinsellik Eğitimi
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu
UNFPA	: Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
UNECE	: Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
CEDAW	: Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
UNAIDS	: Birleşmiş Milletler HIV ve AIDS Ortak Programı
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
UNWOMEN	: Birleşmiş Milletler Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlenmesi Birimi
WHO(DSÖ)	: Dünya Sağlık Örgütü
SRP	: Sınıf Rehberlik Programı
CYBE	: Cinsel Yolla Bulaşan Enfeksiyonlar